

Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
Wydział Fizyki, Astronomii i Informatyki Stosowanej

Łukasz Kostrzewa

Nr albumu: 1080514

Wizualizacja, edycja i przetwarzanie grafów on-line

Praca magisterska
na kierunku Informatyka stosowana

Praca wykonana pod kierunkiem
dr hab. Barbary Strug
Zakład Projektowania i Grafiki Komputerowej

Kraków 2017

Oświadczenie autora pracy

Świadom odpowiedzialności prawnej oświadczam, że niniejsza praca dyploma została napisana przeze mnie samodzielnie i nie zawiera treści uzyskanych w sposób niezgodny z obowiązującymi przepisami.

Oświadczam również, że przedstawiona praca nie była wcześniej przedmiotem procedur związanych z uzyskaniem tytułu zawodowego w wyższej uczelni.

Kraków, dnia

Podpis autora pracy

Oświadczenie kierującego pracą

Potwierdzam, że niniejsza praca została przygotowana pod moim kierunkiem i kwalifikuje się do przedstawienia jej w postępowaniu o nadanie tytułu zawodowego.

Kraków, dnia

Podpis kierującego pracą

Spis treści

Wstęp	4
1 Wprowadzenie	5
1.1 Czym są grafy?	5
1.2 Definicje	7
1.3 Przykłady grafów	12
1.4 Zastosowania grafów	14
2 Istniejące rozwiązania	15
2.1 Aplikacje internetowe	15
2.2 Aplikacje desktopowe	23
3 Analiza	24
3.1 Formaty zapisu grafów	24
3.2 Biblioteki do wizualizacji grafów w JavaScript	27
3.2.1 Cytoscape.js	27
3.2.2 sigma.js	27
3.2.3 VivaGraph.js	27
3.2.4 Linkurious.js	27
4 Projekt	28
4.1 Wymagania funkcjonalne	28
4.1.1 Tworzenie grafów	28
4.1.2 Wizualizacja	29
4.1.3 Edycja	29
4.1.4 Przetwarzanie	30
4.1.5 Eksportowanie	30
4.1.6 Udostępnianie grafu	30
4.2 Prototyp interfejsu użytkownika	31

5	Implementacja	35
5.1	Testy	35
6	Wnioski	36
A	Instrukcje dla użytkowników	37
B	Przypadek użycia	38
	Bibliografia	40

Wstęp

„This question is so banal, but seemed to me worthy of attention in that geometry, nor algebra, nor even the art of counting was sufficient to solve it¹”. Tak w 1736 roku pisał Leonhard Euler w liście do Giovanniego Marinoniego, włoskiego matematyka i inżyniera, o jednym z pierwszych problemów w teorii grafów – problemie mostów królewskich. Banalny, ale warty uwagi.

W dzisiejszych czasach teoria grafów rozwiązuje wiele nietrywialnych problemów, a część z nich nadal pozostaje otwarta. Grafy znalazły praktyczne zastosowanie w wielu różnorodnych dziedzinach nauki, takich jak informatyka, ekonomia, socjologia, jak również chemia, lingwistyka, geografia czy nawet architektura. Bez wątpienia teoria grafów jest dziedziną matematyki i informatyki, która zasługuje na uwagę, co postaram się w niniejszej pracy przedstawić.

Głównym celem mojej pracy jest stworzenie aplikacji służącej do wizualizacji i edycji grafów w przeglądarce. W przeciągu kilku ostatnich lat mogliśmy zaobserwować gwałtowny wzrost znaczenia aplikacji internetowych. Co dziwne, na dzień dzisiejszy w sieci praktycznie nie ma rozwiązania, które pozwalałoby wczytać graf, wyświetlić, w łatwy sposób przetworzyć, a następnie wyeksportować do znanego formatu. Praca ta jest odpowiedzią na ów deficyt.

W pracy dokonam również przeglądu i analizy bibliotek JavaScript oraz technologii służących do wizualizacji grafów w przeglądarce.

¹Cytat zaczerpnięty z [3], wyróżnienie własne.

Rozdział 1

Wprowadzenie

W tym rozdziale omówię czym są grafy – na początku przedstawię intuicyjne wyjaśnienie, po czym podam formalną definicję. Pojawia się także definicje pojęć związanych z grafami, które będą występować w kolejnych rozdziałach pracy. Następnie przytoczę przykłady znanych grafów, takich jak graf pełny czy graf cykliczny. W ostatniej sekcji przedstawię zastosowania grafów.

1.1 Czym są grafy?

Poniższy rysunek 1.1 przedstawia fragment mapy drogowej.

Rysunek 1.1: Fragment mapy drogowej [5, s. 11]

Możemy ją w uproszczeniu przedstawić za pomocą punktów i odcinków, tak jak na rysunku 1.2.

Rysunek 1.2: Uprozczone przedstawienie fragmentu mapy drogowej

Punkty P, Q, R, S, T nazywamy **wierzchołkami**, odcinki nazywamy **krawędziami**, a cały wykres – **grafem**. Punkt przecięcia odcinków PS z QT nie jest wierzchołkiem (nie odpowiada on skrzyżowaniu ulic).

Ten sam graf może modelować również inną sytuację. Przykładowo wierzchołkami mogą być osoby, a krawędź może oznaczać relację znajomości. Tak więc osoba P zna osobę T , ale nie zna osoby R (choć mają wspólnych znajomych Q i S).

Tę samą sytuację obrazuje także graf przedstawiony na rysunku 1.3, w którym pozbyliśmy się przecięcia odcinków PS i QT . Jednak nadal graf ten dostarcza informacji o tym, czy dane osoby znają się lub czy pomiędzy dwoma skrzyżowaniami istnieje bezpośrednia droga. Informacje, które tracimy dotyczą własności „metrycznych” (takich jak długość¹ czy kształt drogi).

Rysunek 1.3: Fragment mapy drogowej lub relacja znajomości narysowana bez „przecięć”

Tak więc graf przedstawia pewien zbiór punktów i dostarcza informacji, które z nich są ze sobą połączone. Oznacza to, że dwa grafy, które modelują

¹Choć tę informację możemy zachować, przypisując do każdej krawędzi **wagę**.

tę samą sytuację, tak jak na rysunkach 1.2 oraz 1.3, są uznawane za identyczne [5, s. 12] (niezależnie od sposobu w jaki narysujemy krawędzie oraz jak rozmieścimy wierzchołki).

W tym miejscu warto również wspomnieć, że podobnie jak pomiędzy dwoma skrzyżowaniami lub miastami może istnieć wiele dróg, tak i w grafach dwa wierzchołki może łączyć więcej niż jedna krawędź (tzw. **krawędzie wielokrotne**). Inną analogią są drogi jednokierunkowe – ich grafowym odpowiednikiem są **krawędzie skierowane**.

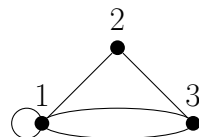
Po tej wstępnej sekcji, która miała na celu zarysować czym są grafy, nastąpi sekcja zawierająca formalne definicje oraz pojawi się więcej pojęć związanych z teorią grafów.

1.2 Definicje

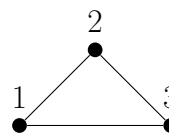
Graf ogólny, graf prosty

Graf (**graf ogólny**, **multigraf**) G jest parą $(V(G), E(G))$, gdzie $V(G)$ jest skończonym, niepustym zbiorem elementów zwanych **wierzchołkami**, a $E(G)$ jest skończoną rodziną nieuporządkowanych par elementów zbioru $V(G)$ zwanych **krawędziami** [5, s. 20] (tj. $E(G) \subseteq \{\{u, v\} : u, v \in V(G)\}$). Zbiór $V(G)$ nazywamy zbiorem wierzchołków, a rodzinę $E(G)$ – **rodziną krawędzi** grafu G ; gdy nie ma możliwości pomyłki często są skracane do odpowiednio V oraz E . (Niektóre definicje nie wymagają, aby zbiory V oraz E były skończone [6, s. 143], ale ponieważ w naszych zastosowaniach będziemy mieli do czynienia ze zbiorami skończonymi, przyjmujemy, że zbiory te są skończone). Wierzchołki $u, v \in V$ są **połączone** krawędzią $\{u, v\}$ (lub krócej uv), gdy $\{u, v\} \in E$.

Zauważmy, że taka definicja dopuszcza sytuację, w której dwa wierzchołki są połączone więcej niż jedną krawędzią (tzw. **krawędź wielokrotna**) oraz gdy wierzchołek jest połączony z samym sobą (tzw. **pętla**). Graf, który nie posiada krawędzi wielokrotnych oraz pętli nazywamy **grafem prostym** [5, s. 19].

Rysunek 1.4: Przykład grafu ogólnego

Rysunek 1.5: Przykład grafu prostego

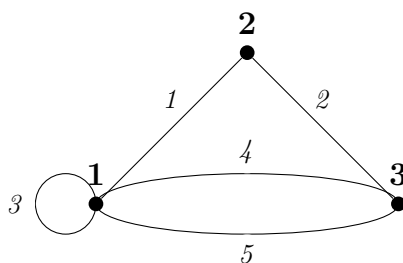
Sąsiedztwo

Wierzchołki $u, v \in V$ są **sąsiednie** jeśli istnieje krawędź uv (wówczas wierzchołki u i v są **incydentne** z tą krawędzią). Dwie krawędzie są **sąsiednie**, jeśli są incydentne z tym samym wierzchołkiem.

Stopień wierzchołka $v \in V$ (oznaczany jako $\deg(v)$) jest liczbą krawędzi incydentnych z v . **Wierzchołek izolowany** to wierzchołek stopnia 0, a **wierzchołek końcowy** – stopnia 1.

Istnieją dwie standardowe reprezentacje grafów w pamięci komputera: jako **listy sąsiedztwa** lub jako **macierze sąsiedztwa**[2, s. 29, 7, s. 600]. Pierwsza z nich polega na zapamiętaniu dla każdego wierzchołka listy wierzchołków z nim sąsiadujących. Druga zakłada, że wierzchołki są ponumerowane liczbami ze zbioru $\{1, 2, \dots, n\}$ (gdzie n oznacza moc zbioru V) i opiera się na stworzeniu macierzy wymiaru $n \times n$, której wyraz o indeksach i, j jest równy liczbie krawędzi łączących wierzchołek o numerze i z wierzchołkiem o numerze j .

Innym sposobem reprezentacji grafu za pomocą macierzy jest **macierz incydencji**. Jeśli krawędzie oznakujemy liczbami ze zbioru $\{1, 2, \dots, m\}$ (gdzie m moc zbioru E), to jest to macierz o rozmiarze $n \times m$, której wyraz o indeksach i, j jest równy 1, jeśli wierzchołek z numerem i jest incydentny z krawędzią j , i jest równy 0 w przeciwnym przypadku[6, s. 27].

Rysunek 1.6

Macierz sąsiedztwa A i macierz incydencji M dla grafu z rysunku 1.6:

$$A = \begin{pmatrix} 1 & 1 & 2 \\ 1 & 0 & 1 \\ 2 & 1 & 0 \end{pmatrix}, \quad M = \begin{pmatrix} 1 & 0 & 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 0 & 0 & 0 \\ 0 & 1 & 0 & 1 & 1 \end{pmatrix}$$

Podgraf

Podgraf $G' = (V', E')$ grafu $G = (V, E)$ to graf, którego wszystkie wierzchołki należą do V , a krawędzie należą do E (tj. $V' \subseteq V$ oraz $E' \subseteq E$). Jeśli

$V' = V$, to podgraf G' nazywany jest **podgrafem rozpinającym**[2, s. 229].

Podgraf jest **indukowany** przez V' , jeśli zawiera wszystkie krawędzie z grafu G o końcach w wierzchołkach z V' (tj. $E' = \{(u, v) \in E : u, v \in V'\}$)[7, s. 1195].

Trasa, ścieżka, droga, cykl

Trasa w grafie G to skończony ciąg krawędzi $v_0v_1, v_1v_2 \dots v_{m-1}v_m$ (zapisywany również w postaci $v_0 \rightarrow v_1 \rightarrow \dots \rightarrow v_m$), w którym każde dwie kolejne krawędzie są albo sąsiednie, albo identyczne[5, s. 41]. Trasa wyznacza ciąg wierzchołków v_0, v_1, \dots, v_m – pierwszy z nich nazywamy **wierzchołkiem początkowym**, a ostatni **wierzchołkiem końcowym**. Liczba krawędzi na trasie to **długość trasy**.

Ścieżka to trasa, w której wszystkie krawędzie są różne. Jeśli również wszystkie wierzchołki v_0, v_1, \dots, v_m są różne (dopuszczając jedynie możliwość, aby wierzchołek początkowy był równy wierzchołkowi końcowemu), to ścieżka nazywana jest **drogą**. Droga (lub ścieżka) jest **zamknięta**, jeśli $v_0 = v_m$; ścieżka zamknięta, która posiada co najmniej jedną krawędź to **cykl**; droga zamknięta, która posiada co najmniej jedną krawędź to **cykl prosty**.

Jeśli istnieje ścieżka z u do v , to mówimy, że v jest **osiągalny** z u .

Cykl Eulera

Cykl Eulera to taki cykl w grafie, który przechodzi przez każdą jego krawędź dokładnie jeden raz. Graf spójny, który posiada cykl Eulera nazywany jest **grafem eulerowskim**.

Twierdzenie 1 (Euler, 1736). *Graf spójny G jest grafem eulerowskim wtedy i tylko wtedy, gdy stopień każdego wierzchołka grafu G jest liczbą parzystą.*

Twierdzenie 2. *Skierowany graf spójny G jest eulerowski wtedy i tylko wtedy, gdy każdy wierzchołek grafu G ma tyle samo krawędzi wchodzących i wychodzących.*

Cykl Hamiltona

Cykl Hamiltona to taki cykl w grafie, który przechodzi przez każdy jego wierzchołek dokładnie jeden raz. Graf spójny posiadający cykl Hamiltona nazywany jest **grafem hamiltonowskim**.

W przeciwieństwie do problemu stwierdzenia czy graf jest eulerowski, nie jest znany warunek konieczny i wystarczający na to, aby graf był hamiltonowski. Problem stwierdzenia czy graf jest hamiltonowski należy do jednych z najważniejszych nierozwiązanych problemów teorii grafów [5, s. 54].

Istnieją twierdzenia (np. Twierdzenie 3, 4), które na podstawie cech grafu pozwalają stwierdzić, czy graf jest hamiltonowski. Mają one postać: „jeśli graf ma wystarczająco dużo krawędzi, to ma cykl Hamiltona” [5, s. 54]. Są to jednak implikacje jednostronne – istnieją grafy hamiltonowskie, które nie spełniają poprzedników tych implikacji.

Twierdzenie 3 (Dirac, 1952). *Jeśli w grafie prostym G , który ma n wierzchołków (gdzie $n \geq 3$)*

$$\deg(v) \geq \frac{n}{2}$$

dla każdego wierzchołka v , to graf G jest hamiltonowski.

Twierdzenie 4 (Ore, 1960). *Jeśli graf prosty G ma n wierzchołków (gdzie $n \geq 3$), oraz*

$$\deg(v) + \deg(w) \geq n$$

dla każdej pary wierzchołków niesąsiednich v i w , to graf G jest hamiltonowski.

Graf skierowany

Graf skierowany, digraf (ang. *directed graph*) G to para $(V(G), E(G))$, gdzie $V(G)$ niepusty, skończony zbiór elementów zwanych **wierzchołkami**, a $E(G)$ skończony zbiór par *uporządkowanych* elementów ze zbioru $V(G)$ zwanych **krawędziami** (lub **łukami** [5, s. 135]). Digraf G jest **digrafem prostym**, jeśli wszystkie krawędzie są różne oraz jeśli nie posiada pętli.

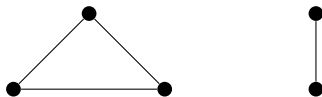
Jeśli $e = (v, w) \in E(G)$, to v nazywamy **początkiem krawędzi e** , a w – **końcem krawędzi e** .

Definicje z poprzedniej podsekcji w naturalny sposób uogólniają się na przypadek digrafów [5, s. 136].

Spójność

Założmy, że mamy dwa grafy $G_1 = (V_1, E_1)$ oraz $G_2 = (V_2, E_2)$, gdzie $V_1 \cap V_2 = \emptyset$. Wówczas **sumą** tych grafów $G_1 \cup G_2$ jest graf $G = (V_1 \cup V_2, E_1 \cup E_2)$. Graf nazywamy **spójnym**, jeśli nie można przedstawić go w postaci sumy dwóch grafów, w przeciwnym razie graf jest **niespójny** [5, s. 22]. Każdy graf niespójny G możemy przedstawić jako sumę grafów spójnych, nazywanych

spójnymi składowymi grafu G (rysunek 1.7 przedstawia graf posiadający dwie spójne składowe).

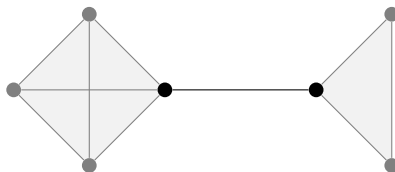
Rysunek 1.7: Przykład grafu mającego dwie spójne składowe

Niektórzy autorzy[6, s. 342] podają alternatywną, równoważną[5, s. 42] definicję grafu spójnego – jest to graf, w którym każda para różnych wierzchołków jest połączona drogą.

Graf skierowany G jest **silnie spójny**, jeśli dla dowolnych dwóch wierzchołków v i w istnieje droga z v do w . Każdy digraf silnie spójny jest spójny, ale nie wszystkie digrafy spójne są silnie spójne.

Dwuspójną składową grafu G nazywamy maksymalny podzbiór krawędzi, taki że każde dwie krawędzie z tego zbioru leżą na wspólnym cyklu prostym [7, s. 634]. W dwuspójnej składowej pomiędzy każdą parą wierzchołków istnieją dwie rozłączne krawędziowo drogi. Wierzchołki należące do co najmniej dwóch różnych dwuspójnych składowych nazywamy **wierzchołkami rozdzielającymi** (lub **punktami artykulacji**[7, s. 633]). Usunięcie wierzchołka rozdzielającego „rozspójnia” graf. Krawędzie, które nie należą do żadnego cyklu prostego nazywamy **mostami**. Ich usunięcie również „rozspójnia” graf.

Graf, który posiada tylko jedną dwuspójną składową nazywamy **grafem dwuspójnym**[2, s. 232].

Rysunek 1.8: Przykład grafu zawierającego trzy dwuspójne składowe – punkty artykulacji i mosty zostały zaznaczone na czarno.

Drzewo, las, drzewo rozpinające

Drzewo to graf spójny nie posiadający cykli. **Las** to graf, którego spójnymi składowymi są drzewa.

Drzewem rozpinającym graf G nazywamy podgraf rozpinający G , który nie zawiera cykli[1, s. 10].

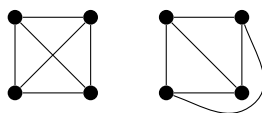

Rysunek 1.9: Przykład grafu będącego drzewem

Planarność

Graf planarny to graf, który można narysować na płaszczyźnie tak, aby żadne dwie krzywe obrazujące krawędzie nie przecinały się ze sobą. Odwzorowanie grafu na płaszczyźnie o tej własności nazywane jest **rysunkiem płaskim** (lub **grafem płaskim**)[5, s. 82].

Na rysunku 1.10 jest narysowany na dwa sposoby graf pełny K_4 (opisany w następnej sekcji 1.3) – drugi sposób jest przykładem rysunku płaskiego.

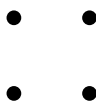

Rysunek 1.10: K_4 – przykład grafu planarnego

1.3 Przykłady grafów

Graf pusty

Graf pusty to graf, którego zbiór krawędzi jest zbiorem pustym. Każdy wierzchołek grafu pustego jest wierzchołkiem izolowanym. „*Grafy puste nie są zbyt interesujące*”[5, s. 30].

Rysunek 1.11: Przykład grafu pustego mającego cztery wierzchołki

Graf pełny

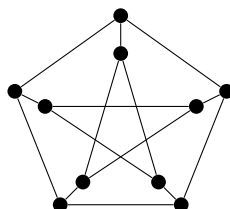
Graf pełny to graf prosty, którego każda para różnych wierzchołków jest połączona krawędzią. Graf pełny mający n wierzchołków (oraz $\frac{n(n-1)}{2}$ krawędzi) oznacza się symbolem K_n .

Rysunek 1.12: Przykład grafu K_4

Graf regularny

Graf regularny to graf, w którym każdy wierzchołek ma ten sam stopień. Jeśli każdy wierzchołek ma stopień r , to graf nazywa się **grafem regularnym stopnia r** (lub **grafem r -regularnym**)[5, s. 31]. Przykładem grafu regularnego stopnia 3 jest **graf Petersena** przedstawiony na rysunku 1.13. Każdy graf pusty jest grafem 0-regularnym, a graf pełny K_n jest grafem regularnym stopnia $n - 1$.

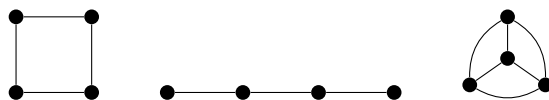

Rysunek 1.13: Graf Petersena

Graf cykliczny, graf liniowy, koło

Graf cykliczny to spójny graf regularny stopnia 2. Graf cykliczny mający n wierzchołków oznacza się symbolem C_n . **Graf liniowy** o n wierzchołkach (oznaczany symbolem P_n) to graf powstały przez usunięcie jednej krawędzi z C_n .

Graf powstający z grafu C_{n-1} poprzez dodanie dodatkowego wierzchołka i połączenie go ze wszystkimi pozostałymi nazywany jest **kołem** i oznaczany jest symbolem W_n .

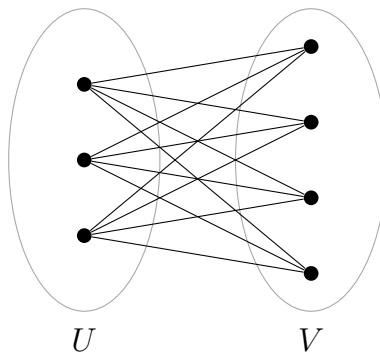

Rysunek 1.14: Przykład grafu C_4 , P_4 i W_4

Grafy dwudzielne

Graf dwudzielny to graf, którego zbiór wierzchołków może być podzielony na dwa rozłączne zbiory U i V w taki sposób, że krawędzie nie łączą wierzchołków z tego samego zbioru.

Ponadto jeśli każdy wierzchołek ze zbioru U jest połączony dokładnie jedną krawędzią z każdym wierzchołkiem ze zbioru V , to taki graf jest nazywany **pełnym grafem dwudzielnym**. Jeśli moc zbioru U wynosi r , a moc zbioru V wynosi s , to taki graf jest oznaczany symbolem $K_{r,s}$ (ma on $r + s$ wierzchołków oraz rs krawędzi).

Rysunek 1.15: Przykład grafu $K_{3,4}$

1.4 Zastosowania grafów

Rozdział 2

Istniejące rozwiązania

W tym rozdziale przedstawię istniejące aplikacje internetowe [9] i desktopowe służące do tworzenia i wizualizacji grafów. Tabela 2.1 zawiera porównanie funkcjonalności opisywanych darmowych aplikacji internetowych.

Głównie skupię się na aplikacjach internetowych ze względu na związek z tematem mojej pracy.

2.1 Aplikacje internetowe

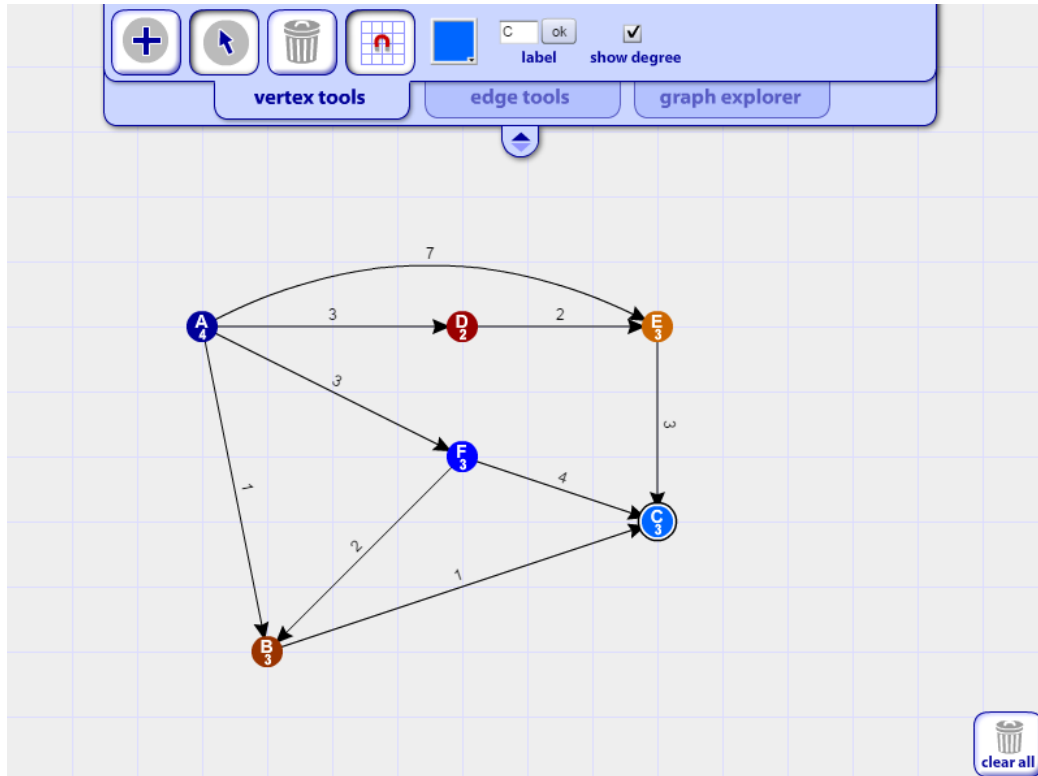
Graph Creator

Adres URL	http://illuminations.nctm.org/Activity.aspx?id=3550
Autor	National Council of Teachers of Mathematics
Licencja	Darmowa

Aplikacja pozwala tworzyć grafy skierowane i nieskierowane. Posiada możliwość kolorowania wierzchołków, wyrównania ich do siatki oraz ustawienia wag na krawędziach i etykiet w wierzchołkach. Ponadto użytkownik może wyświetlić stopnie wierzchołków oraz wyginać krawędzie. Dodatkową funkcjonalnością jest możliwość zaznaczenia kilku wierzchołków na raz.

Graph Creator nie daje możliwości eksportowania i importowania grafów. Nie można również przesuwać widoku ani oddalać oraz przybliżać grafu. Aplikacja posiada ograniczenie liczby wierzchołków – maksymalna dozwolona ilość to 52 wierzchołki.

Rysunek 2.1: Zrzut ekranu z aplikacji Graph Creator

Graph Online

Adres URL	http://graphonline.ru/en/
Autor	Unick-soft
Licencja	Darmowa

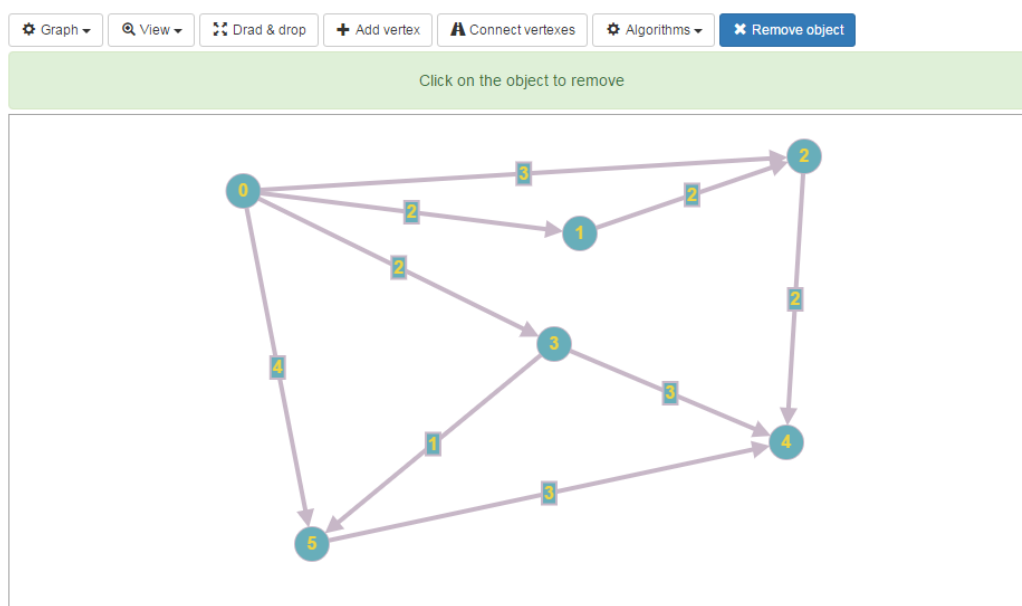
Aplikacja również daje możliwość stworzenia grafów zarówno skierowanych jak i nieskierowanych. Podobnie jak poprzednia aplikacja pozwala na zmianę etykiet wierzchołków, nadanie wag krawędziom oraz na wyświetlenie stopnia wierzchołków. Ponadto użytkownik ma możliwość przesuwania widoku oraz jego przybliżania i oddalania. Dodatkowo *Graph Online* pozwala zapisać graf jako macierz sąsiedztwa lub incydencji oraz wczytać graf zapisany w takiej postaci. Użytkownik może również zapisać graf na serwerze – po zapisaniu wyświetlany jest ogólnodostępny adres URL do grafu. Ciekawą funkcjonalnością jest eksport grafu do obrazka (plik PNG).

Graph Online posiada możliwość wykonania podstawowych algorytmów na grafie, takich jak: znajdowanie najkrótszej ścieżki pomiędzy dwoma wierz-

chołkami, znajdowanie cyklu Eulera, znajdowanie spójnych składowych, znajdowanie minimalnego drzewa rozpinającego.

W przeciwieństwie do poprzedniej aplikacji nie mamy możliwości kolorowania wierzchołków, zaznaczania kilku wierzchołków na raz oraz wyginania krawędzi. Maksymalna dozwolona ilość wierzchołków to 299.

Rysunek 2.2: Zrzut ekranu z aplikacji Graph Online

GraphJS

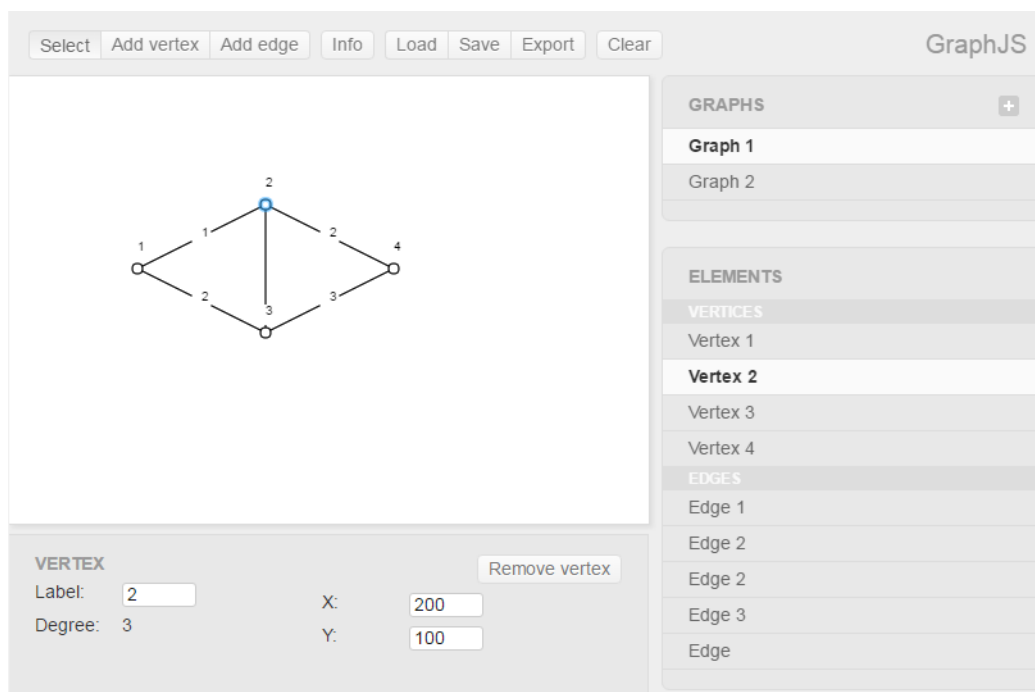
Adres URL	https://dl.dropboxusercontent.com/u/4189520/GraphJS/graphjs.html
Autor	David Kofoed Wind
Licencja	Darmowa

Aplikacja pozwala na tworzenie grafów nieskierowanych. Podobnie jak w poprzednich aplikacjach możemy nadawać etykiety wierzchołkom i krawędziom. Niespotykaną funkcjonalnością jest możliwość stworzenia kilku grafów i przełączania się pomiędzy nimi oraz możliwość eksportu grafu do formatu \LaTeX (pakiet *TikZ*). Ponadto użytkownik ma możliwość eksportu do własnego formatu JSON oraz importu grafu z tego formatu. Aplikacja posiada funkcjonalność zaznaczania wielu wierzchołków na raz.

W *GraphJS* nie ma możliwości przesuwania widoku oraz przybliżania i oddalania grafu. Nie ma również możliwości kolorowania wierzchołków oraz

wyginania krawędzi. Aplikacja zdaje się nie mieć limitu na liczbę wierzchołków – udało się wczytać graf C_{1000} jednakże dodanie kolejnego wierzchołka zajmuje około 10 sekund.

Rysunek 2.3: Zrzut ekranu z aplikacji GraphJS

Graphrel

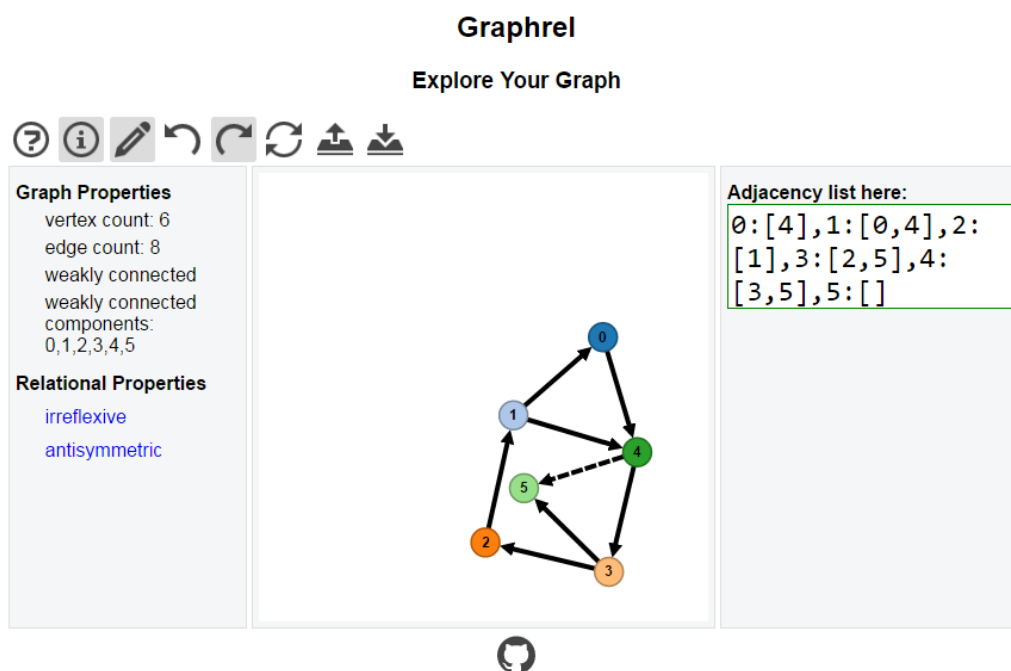
Adres URL	https://yiboyang.github.io/graphrel/
Autor	Yibo Yang
Licencja	Darmowa

Aplikacja daje możliwość tworzenia grafów skierowanych. W przeciwieństwie do poprzednio opisywanych aplikacji posiada układ kierowany siłą (ang. *force-directed layout*), choć istnieje również opcja samodzielnego rozstawienia wierzchołków – poprzez przytrzymanie klawisza **Ctrl**. Użytkownik może zaimportować graf z formatu stworzonego przez aplikację (tablice list sąsiedztwa dla każdego wierzchołka). Bardzo przydatną i niespotykaną funkcjonalnością jest możliwość cofania oraz ponawiania ostatnich akcji.

W *Graphrel* nie możemy nadawać własnych etykiet na krawędziach ani w wierzchołkach, nie możemy przesuwać widoku ani zmieniać przybliżenia

grafu. Nie ma również możliwości wyginania krawędzi, zaznaczania kliku wierzchołków na raz oraz kolorowania wierzchołków. Do aplikacji udało się wczytać graf C_{100} , przy próbie wczytania C_{101} pojawia się informacja o niepoprawnym formacie.

Rysunek 2.4: Zrzut ekranu z aplikacji Graphrel

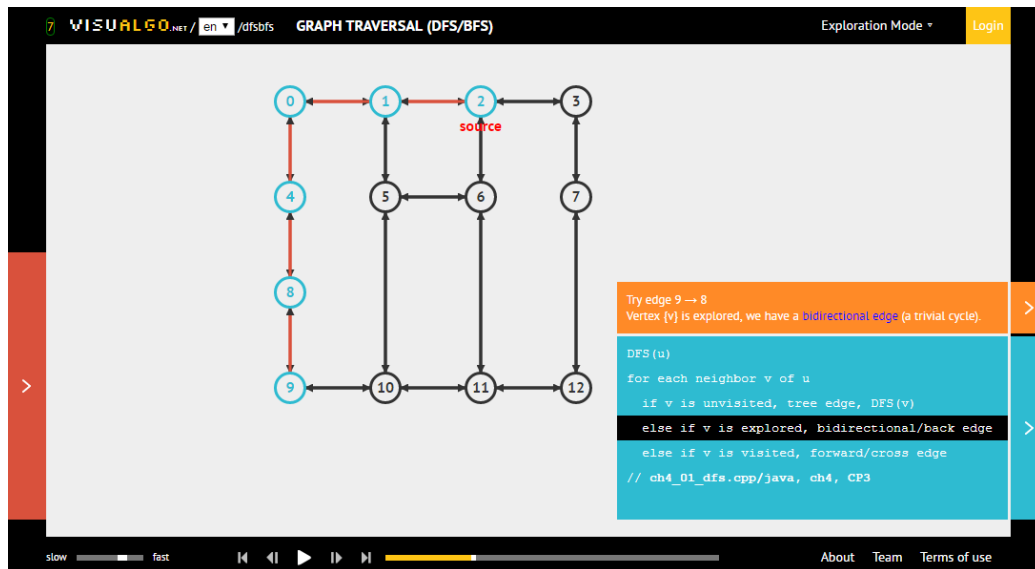

VisuAlgo

Adres URL	https://visualgo.net/en/
Autor	Dr Steven Halim
Licencja	Darmowa

Aplikacja stworzona przez Dr Stevena Halima z National University of Singapore. Posiada możliwość tworzenia prostych grafów, jednak jej głównym celem nie jest tworzenie grafów, lecz wizualizacja algorytmów przez animację (nie tylko na grafach, ale również na strukturach danych). Użytkownik wraz z przebiegiem algorytmu może obserwować przebieg kodu, może zatrzymać się w dowolnym jego kroku, cofnąć się do kroku poprzedniego albo przejść do następnego.

Rysunek 2.5: Zrzut ekranu z aplikacji VisuAlgo

yEd Live

Adres URL	https://www.yworks.com/yed-live/
Autor	yWorks
Licencja	Darmowa i płatna

Internetowa wersja aplikacji yEd stworzona przez firmę yWorks. Pozwala na tworzenie dowolnych grafów (skierowanych, nieskierowanych). W aplikacji istnieje możliwość nadawania etykiet wierzchołkom i krawędziom. Twórcy dostarczyli również możliwość kolorowania wierzchołków, zmiany ich kształtu, a nawet ustawiania obrazków w wierzchołkach. Użytkownik może też dowolnie wyginać krawędzie. Niespotykaną funkcjonalnością jest możliwość grupowania wierzchołków.

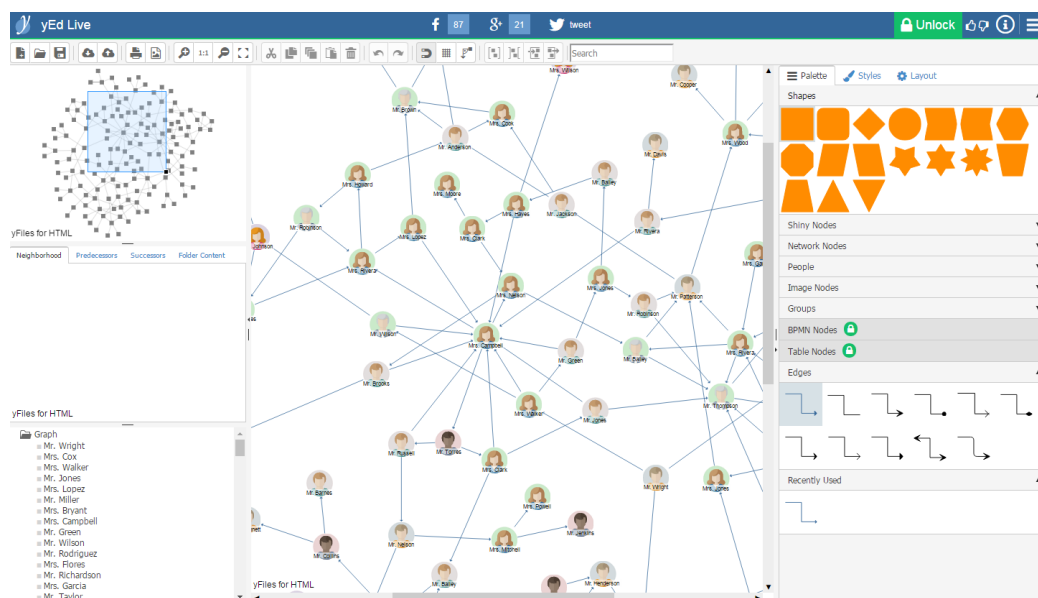
Jeśli chodzi o wyświetlanie grafu, to *yEd Live* dostarcza mały podgląd grafu, dzięki któremu możemy przesuwąć graf. Istnieje też opcja przybliżania i oddalania grafu. Dodatkową funkcjonalnością jest zmiana układu wierzchołków (m.in. na układ hierarchiczny, ortogonalny czy kołowy) oraz wyszukiwanie wierzchołków po etykiecie.

W *yEd Live* możemy zaimportować graf w formacie **GraphML** (z chmury, dysku lub adresu URL). Istnieje również możliwość eksportu do tegoż formatu oraz do pliku graficznego w formacie PNG.

Aplikacja dostępna jest w dwóch wersjach: darmowej i płatnej. Darmowa wersja posiada pewne ograniczenia, np. możemy zapisać do formatu **GraphML**

graf mający maksymalnie 25 wierzchołków oraz wyeksportować graf do pliku PNG mający maksymalnie 50 wierzchołków.

Rysunek 2.6: Zrzut ekranu z aplikacji yEd Live

Linkurious

Adres URL	http://linkurio.us
Autor	Linkurious
Licencja	Płatna

Komercyjna aplikacja internetowa służąca do wizualizacji i badania grafowych baz danych¹. Jej współzałożycielem jest Dr Sébastien Heymann – współtwórca aplikacji desktopowej Gephi służącej również do wizualizacji i analizowania grafów.

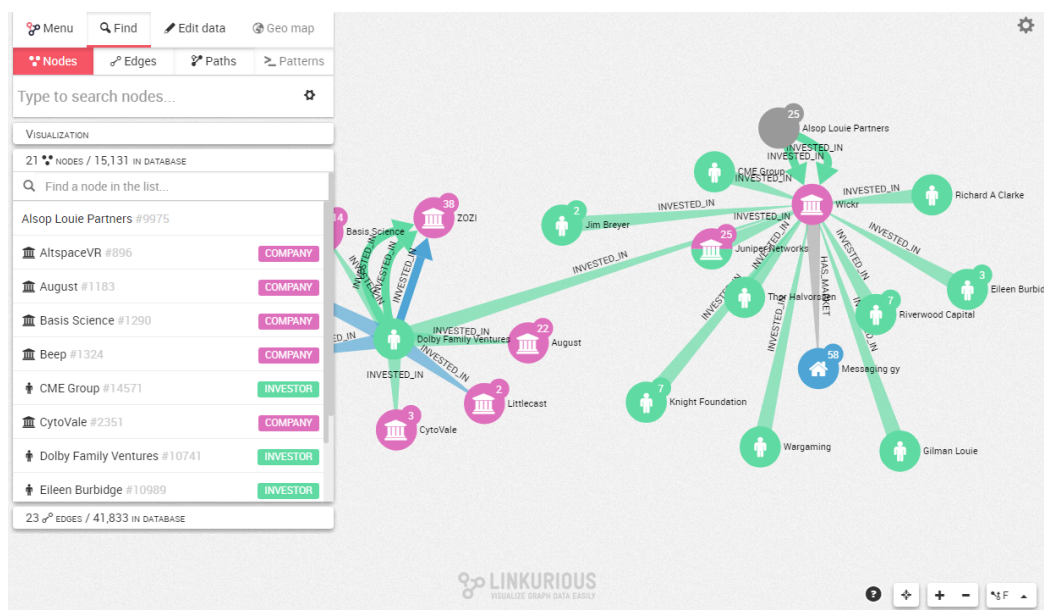
Aplikacja wspiera duże zbiory danych – grafy z miliardami wierzchołków i krawędzi [11]. Pozwala na współpracę wielu użytkowników, m.in. przez możliwość udostępniania grafów czy publikowanie wizualizacji w czasie rzeczywistym.

Posiada kilka opcji układów grafów (kierowanych siłą i hierarchicznych). Dostarcza również możliwość widoku geoprzestrzennego.

¹Wspierane bazy danych: *Neo4j*, *DataStax Enterprise Graph*, *Titan*, *AllegroGraph* oraz ich języki zapytań: *Cypher*, *Gremlin* i *SPARQL*.

W *Linkurious* istnieje możliwość dostosowania wyglądu elementów, np. wielkość wierzchołków, grubość krawędzi, zmiana ikon w wierzchołkach, tak aby wizualizacje były bogate w informacje. Użytkownik może również tworzyć filtry, by wyświetlić tylko istotne dane oraz tworzyć powiadomienia o podejrzanym połączeniach.

Rysunek 2.7: Zrzut ekranu z aplikacji Linkurious

Tablica 2.1: Porównanie darmowych aplikacji *Graph Creator*, *Graph Online*, *GraphJS*, *Graphrel* i *yEd Live*

	<i>Graph Creator</i>	<i>Graph Online</i>	<i>GraphJS</i>	<i>Graphrel</i>	<i>yEd Live</i>
graf nieskierowany	✓	✓	✓	–	✓
graf skierowany	✓	✓	–	✓	✓
etykiety na krawędziach	✓	✓	✓	–	✓
etykiety w wierzchołkach	✓	✓	✓	–	✓
kolorowanie wierzchołków	✓	–	–	–	✓
łuki jako krawędzie	✓	–	–	–	✓
zaznaczanie kilku wierzchołków	✓	–	✓	–	✓
grupowanie wierzchołków	–	–	–	–	✓
przesuwanie widoku	–	✓	–	–	✓
przybliżanie/oddalanie	–	✓	–	–	✓
zapisywanie/wczytywanie	–	✓ ¹	✓ ²	✓ ³	✓ ⁴

¹ jako macierz sąsiedztwa lub jako obrazek

² własny format JSON lub jako L^AT_EX

³ własny format (listy sąsiedztwa)

⁴ GraphML lub jako obrazek (w wersji darmowej jest ograniczenie na wielkość zapisywanego grafu)

2.2 Aplikacje desktopowe

Istnieje również szereg aplikacji desktopowych służących do wizualizacji, analizy i edycji grafów. Są one bardziej rozbudowane i zakres ich funkcjonalności jest znacznie szerszy od aplikacji internetowych. Do najbardziej znanych należą [8]:

- Gephi
- GraphTea
- Cytoscape
- yEd Graph Editor

Rozdział 3

Analiza

3.1 Formaty zapisu grafów

Istnieje wiele formatów służących do opisu grafów. Do najpopularniejszych należą [4, 10]

- GraphML – *Graph Markup Language*
- GEXF – *Graph Exchange XML Format*
- JGF – *JSON Graph Format*
- DOT – format programu Graphviz
- GML – *Graph Modeling Language*
- DGML – *Directed Graph Markup Language*
- XGML – *eXtensible Graph Markup and Modeling Language*

Graph Markup Language (GraphML)

Listing 3.1: Przykład grafu w formacie GraphML

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8"?>
<graphml xmlns="http://graphml.graphdrawing.org/xmlns"
  xmlns:xsi="http://www.w3.org/2001/XMLSchema-instance"
  xsi:schemaLocation="http://graphml.graphdrawing.org/xmlns
    http://graphml.graphdrawing.org/xmlns/1.0/graphml.xsd">
  <graph id="G" edgedefault="undirected">
    <node id="1"/>
    <node id="2"/>
    <edge source="1" target="2"/>
  </graph>
</graphml>
```

Graph Exchange XML Format (GEXF)

Listing 3.2: Przykład grafu w formacie GEXF

```
<?xml version="1.0" encoding="UTF-8"?>
<gexf xmlns="http://www.gexf.net/1.2draft" version="1.2">
  <graph mode="static" defaultedgetype="directed">
    <nodes>
      <node id="0" label="Hello" />
      <node id="1" label="Word" />
    </nodes>
    <edges>
      <edge id="0" source="0" target="1" />
    </edges>
  </graph>
</gexf>
```

JSON Graph Format (JGF)

Listing 3.3: Przykład grafu w formacie JGF

```
{
  "graph": {
    "nodes": [{
      "id": "A",
    },
    {
      "id": "B",
    }
  ],
  "edges": [{
    "source": "A",
    "target": "B"
  }]
}
```

DOT Graphviz

Listing 3.4: Przykład grafu w formacie DOT

```
graph graphname {
  a -- b -- c;
  b -- d;
}
```

3.2 Biblioteki do wizualizacji grafów w JavaScript

	Cytoscape.js	Sigma	VivaGraphJS
Licencja	MIT	MIT	BSD 3
Rozmiar	294	112,9	60,4
Renderowanie SVG	•	tak	•
HTML5 Canvas	•	tak	•
WebGL Canvas	•	tak	•
Obsługiwane formaty	•	•	•
Rozszerzalność	•	•	•
•	•	•	•

3.2.1 Cytoscape.js

3.2.2 sigma.js

3.2.3 VivaGraph.js

3.2.4 Linkurious.js

Rozdział 4

Projekt

4.1 Wymagania funkcjonalne

4.1.1 Tworzenie grafów

Podstawowym i oczywistym wymaganiem jest, aby użytkownik mógł stworzyć nowy, pusty graf skierowany oraz nieskierowany. Ponadto użytkownik powinien mieć możliwość zaimportowania istniejącego grafu oraz wygenerowania znanego grafu, np. cyklu lub grafu pełnego o zadanej ilości wierzchołków.

Importowanie grafów

Użytkownik powinien móc wczytać graf z komputera lub z chmury (np. Google Drive lub Dropbox) w trzech znanych formatach:

- GraphML,
- GEXF,
- JGF.

Opisy formatów znajdują się w sekcji 3.1.

Generowanie grafów

Użytkownik powinien mieć możliwość wygenerowania znanych grafów, dla zadanych parametrów wejściowych:

- grafu pustego,
- grafu liniowego,

- grafu cyklicznego,
- koła,
- grafu pełnego (lub turnieju dla grafów skierowanych),
- grafu pełnego dwudzielnego,
- grafu Petersena,
- drzewa (o zadanej wysokości i ilości dzieci)

Definicje i przykłady powyższych grafów znajdują się w sekcji 1.3.

Ponadto przydatnym dodatkiem w aplikacji będzie możliwość wygenerowania grafu losowego – o danej ilości wierzchołków oraz parametrem prawdopodobieństwa określającym, czy pomiędzy dwoma wierzchołkami istnieje krawędź.

4.1.2 Wizualizacja

Użytkownik powinien móc przesuwać widok, przybliżać i oddalać graf oraz rozmieszczać wierzchołki grafu w dowolny sposób. W aplikacji powinna istnieć możliwość zmiany układu grafu: układ oparty na oddziaływaniach (ang. *force-based layout*), układ siatki, układ okręgu, układ koncentryczny, układ hierarchiczny.

Użytkownik powinien być w stanie zmienić kategorię wierzchołka oraz typ krawędzi. Inne typy i kategorie powinny być oznaczone innym kolorem oraz powinna istnieć możliwość zmiany koloru.

Aplikacja powinna również dostarczać opcję wyszukiwania i filtrowania danych (np. tylko dany typ wierzchołków, wierzchołki o stopniu większym niż zadany parametr). Przydatną funkcjonalnością będzie wyświetlanie sąsiadów danego wierzchołka po najechaniu na niego kursorem myszy.

4.1.3 Edycja

W aplikacji powinien istnieć osobny tryb edycji. Gdy użytkownik jest w tym trybie, powinien móc dodawać oraz usuwać wierzchołki i krawędzie. Powinien być w stanie także dodawać oraz modyfikować etykiety wierzchołków i krawędzi.

Użytkownik powinien mieć możliwość zaznaczania wielu wierzchołków i krawędzi na raz. Użyteczną funkcjonalnością będzie również grupowanie (lub rozgrupowanie) zaznaczonych wierzchołków.

Aplikacja powinna wyświetlać ostatnio wykonaną akcję oraz udostępniać możliwość jej cofnięcia.

4.1.4 Przetwarzanie

Aplikacja powinna dawać możliwość wykonania podstawowych algorytmów na danym grafie:

- wyszukiwanie najkrótszej ścieżki pomiędzy dwoma wybranymi wierzchołkami,
- znajdowanie minimalnego drzewa rozpinającego,
- obliczanie algorytmu PageRank,
- znajdowanie (silnie) spójnych składowych oraz dwuspójnych składowych,
- znajdowanie cyklu Eulera,
- znajdowanie cyklu Hamiltona.

4.1.5 Eksportowanie

Użytkownik powinien mieć możliwość wyeksportowania do formatów, które zostały przedstawione w podsekcji 4.1.1.

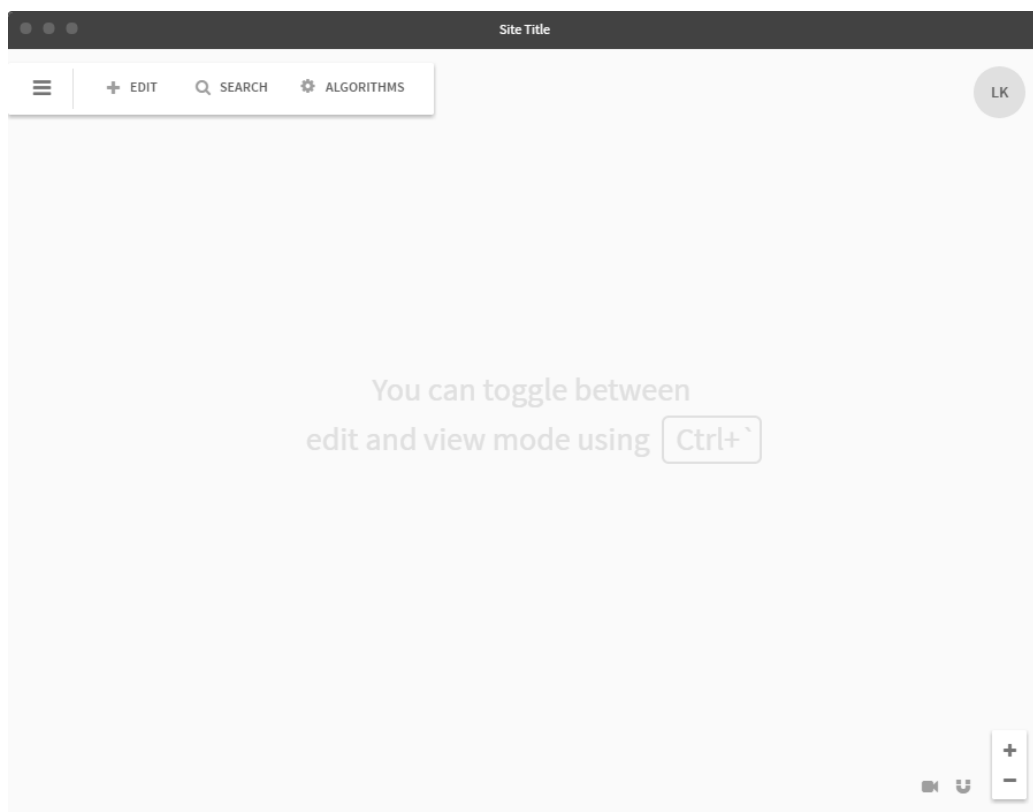
Ponadto przydatną funkcjonalnością będzie możliwość wyeksportowania obecnego widoku do pliku graficznego, np. PNG lub JPG.

4.1.6 Udostępnianie grafu

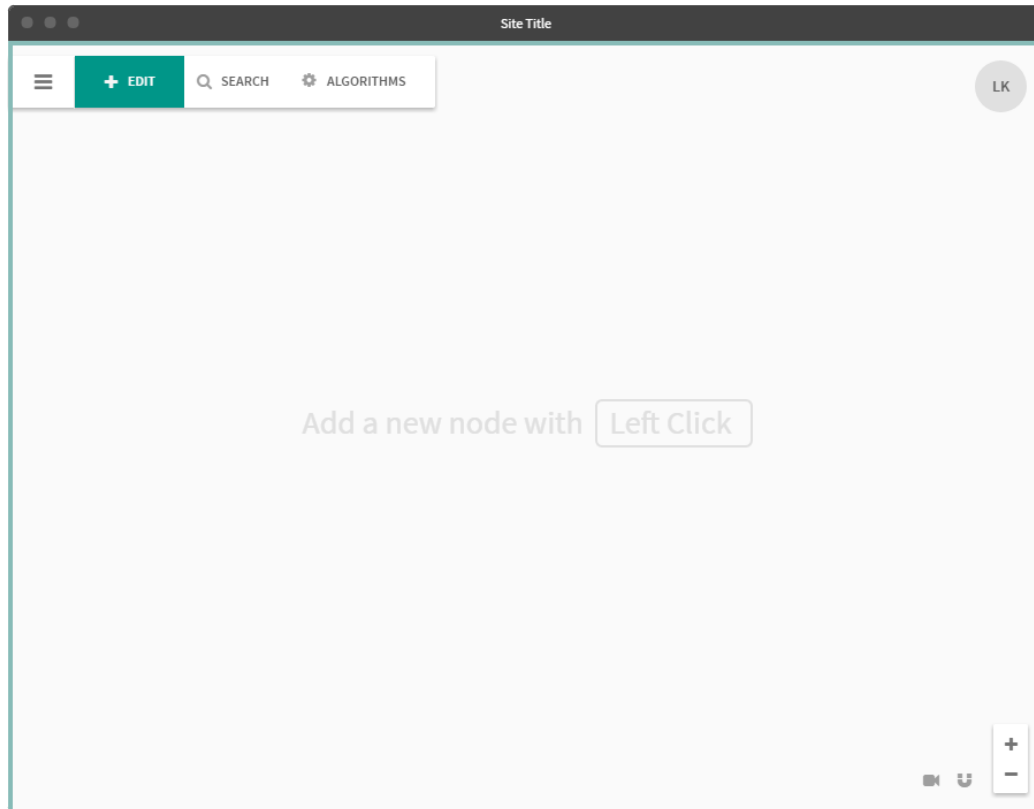
W aplikacji powinna istnieć możliwość udostępniania grafu innym użytkownikom. Po wybraniu tej opcji, powinien zostać wygenerowany unikalny odnośnik do grafu. Po przejściu na ten adres (w podstawowej wersji) inni użytkownicy mogą wyświetlić i edytować graf.

4.2 Prototyp interfejsu użytkownika

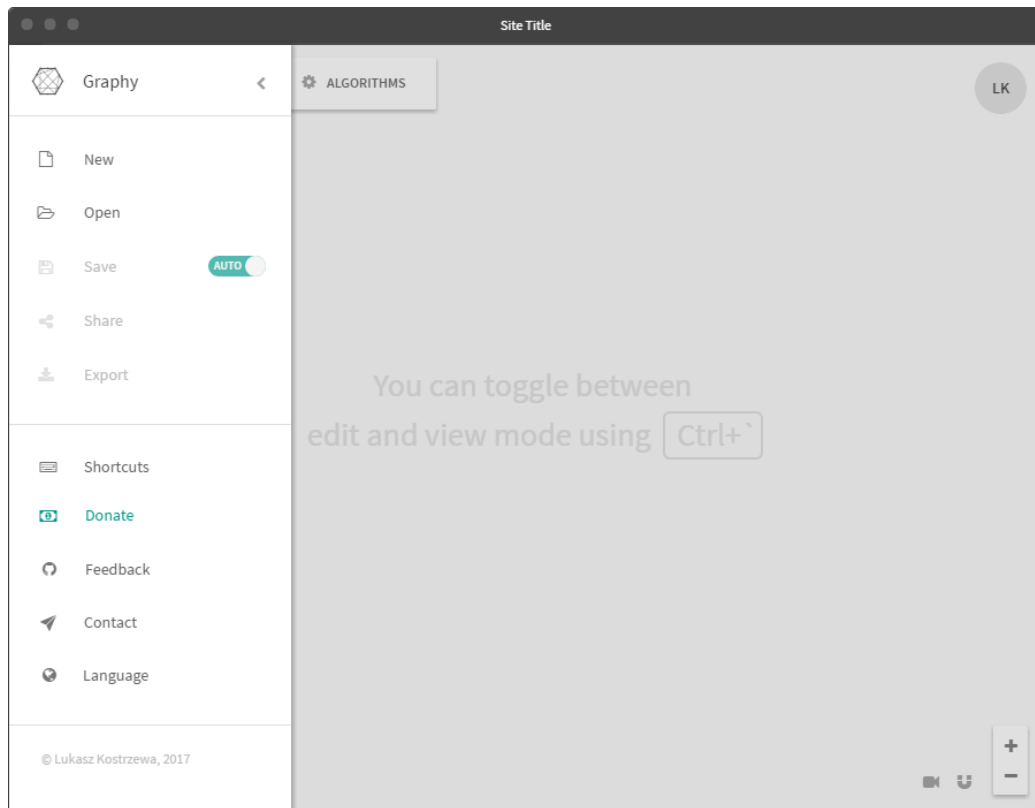
Rysunek 4.1: Tryb widoku grafu

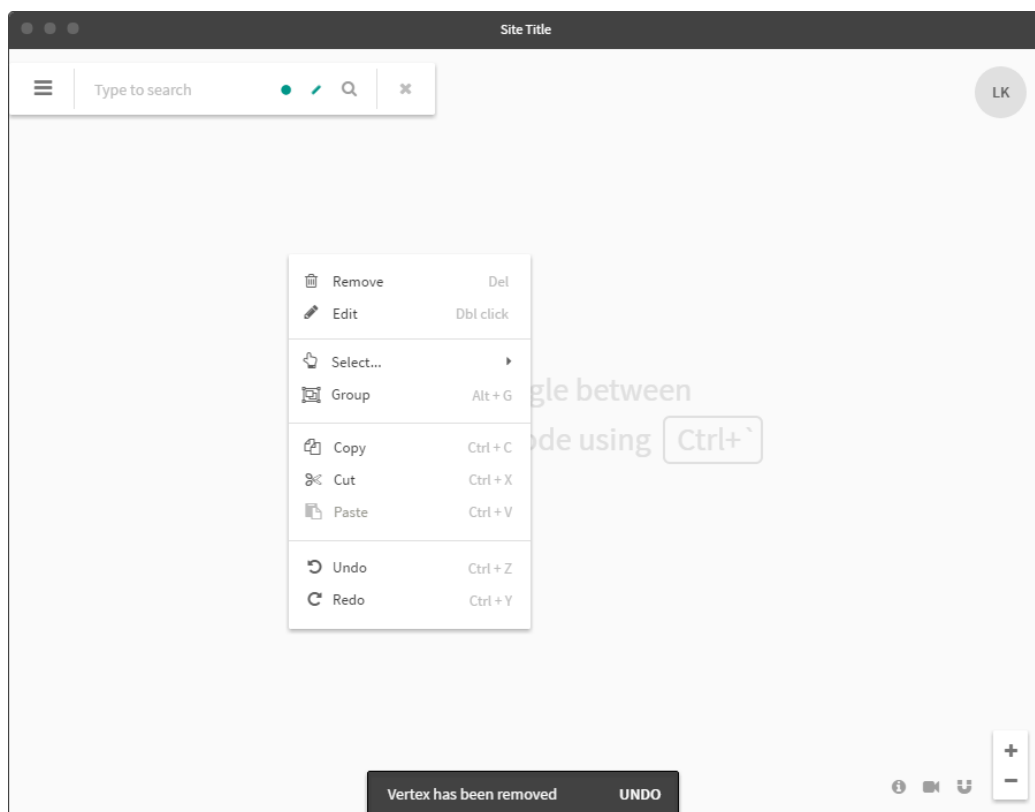
Rysunek 4.2: Tryb edycji grafu

Rysunek 4.3: Widok menu

Rysunek 4.4: Menu kontekstowe i informacja o ostatniej akcji

Rozdział 5

Implementacja

5.1 Testy

Rozdział 6

Wnioski

Dodatek A

Instrukcje dla użytkowników

Dodatek B

Przypadek użycia

Bibliografia

- [1] Robin J. Wilson i Lowell W. Beineke. *Applications of Graph Theory*. London: Academic Press, 1975. ISBN: 0-12-757840-4.
- [2] Lech Banachowski, Krzysztof Diks i Wojciech Rytter. *Algorytmy i struktury danych*. 2 wyd. Warszawa: Wydawnictwa Naukowo-Techniczne, 1999. ISBN: 83-204-2403-8.
- [3] Brian Hopkins i Robin Wilson. „*The Truth about Königsberg*”. W: *College Mathematics Journal* 35 (maj 2004), s. 198–207. URL: https://www.maa.org/sites/default/files/pdf/upload_library/22/Polya/hopkins.pdf (term. wiz. 29.04.2017).
- [4] S. Mohammed i M. Bernard. *Graph File Formats*. Spraw. tech. Mona, Kingston, Jamajka: Department of Mathematics and Computer Science, The University of the West Indies, 2004. URL: http://www2.sta.uwi.edu/~mbernard/research_files/fileformats.pdf (term. wiz. 29.04.2017).
- [5] Robin J. Wilson. *Wprowadzenie do teorii grafów*. 2 wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2007. ISBN: 978-83-01-15066-2.
- [6] Kenneth A. Ross i Charles R.B. Wright. *Matematyka dyskretna*. 5 wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2008. ISBN: 978-83-01-14380-0.
- [7] Thomas H. Cormen i in. *Wprowadzenie do algorytmów*. 7 wyd. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2013. ISBN: 978-83-01-16911-4.
- [8] Mathematics Stack Exchange. *Graph theory software*. Stack Overflow. URL: <https://math.stackexchange.com/questions/58973/graph-theory-software> (term. wiz. 16.05.2017).
- [9] Mathematics Stack Exchange. *Online tool for making graphs (vertices and edges)*. Stack Overflow. URL: <https://math.stackexchange.com/questions/13841/online-tool-for-making-graphs-vertices-and-edges> (term. wiz. 02.05.2017).

- [10] Gephi. *Supported Graph Formats*. The Gephi Consortium. URL: <https://gephi.org/users/supported-graph-formats/> (term. wiz. 29.04.2017).
- [11] Linkurious. *Find hidden insights in your graph data*. Linkurious SAS. URL: <http://linkurio.us/product/> (term. wiz. 16.05.2017).